

Populismul din ultimii 20 de ani e principala cauză a dezechilibrului sistemului de pensii și rămâne cel mai important risc în viitor: până în 2020 vom avea cinci ani electorali iar pensionarii constituie cel mai important segment de votanți

Cine va mai plăti pensiile decreteilor?

EXISTĂ SCENARII PENTRU EVITAREA DEZASTRULUI DIN 2030?

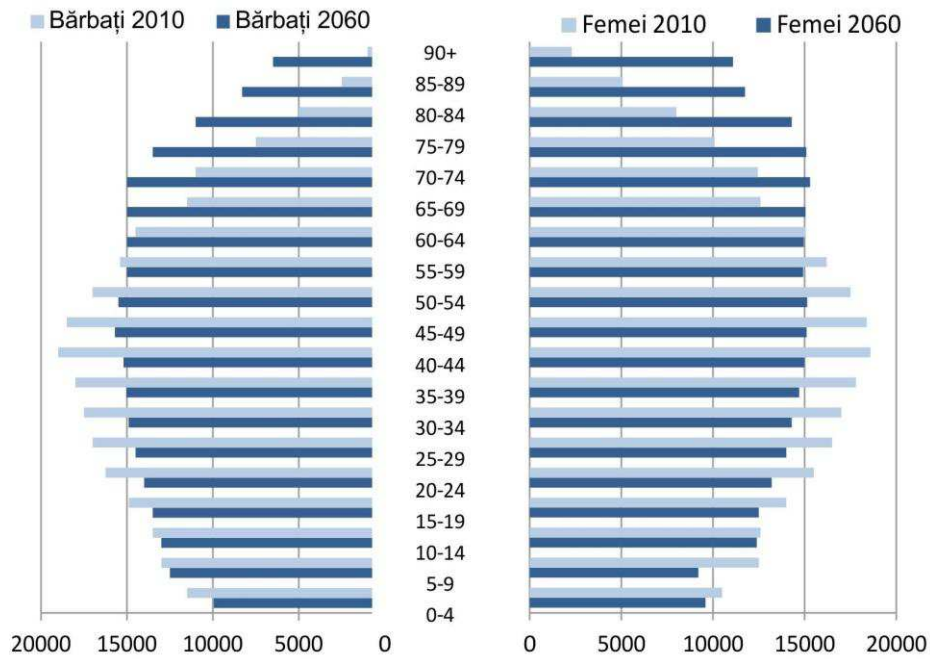

- **Deși generația cea mare a decreteilor e astăzi la potențial activ maxim, reușește cu greu să susțină pensiile părinților și bunicilor săi iar fondul public acumulează deficite de 2,4% din PIB**
- **Când ei se vor pensiona, în jur de 2030, va începe cu adevărat dezastrul: dacă nu se schimbă ceva în actualul sistem public, raportul pensie/salariu va scădea până sub 25%**
- **Acest pericol e ignorat în prezent, politicul românesc nefiind interesat să planifice cu patru cicluri electorale în avans**

România se află în prezent într-o fereastră de oportunitate deschisă de situația demografică, ce i-ar permite o creștere economică accelerată datorată faptului că are în prezent o concentrare a populației în grupa de vârstă activă și, teoretic, costuri reduse date de numărul mai scăzut al populației de vârstă dependentă (copii, vârstnici). Aceasta se întâmplă în special datorită șocului demografic survenit după 1966, când s-a adoptat celebrul decret ceaușist de interzicere a avorturilor, ce a creat efecte notabile pentru un număr de ani, generând câteva cohorte de vârstă sensibil mai mari numeric decât precedentele (sau cele care au urmat).

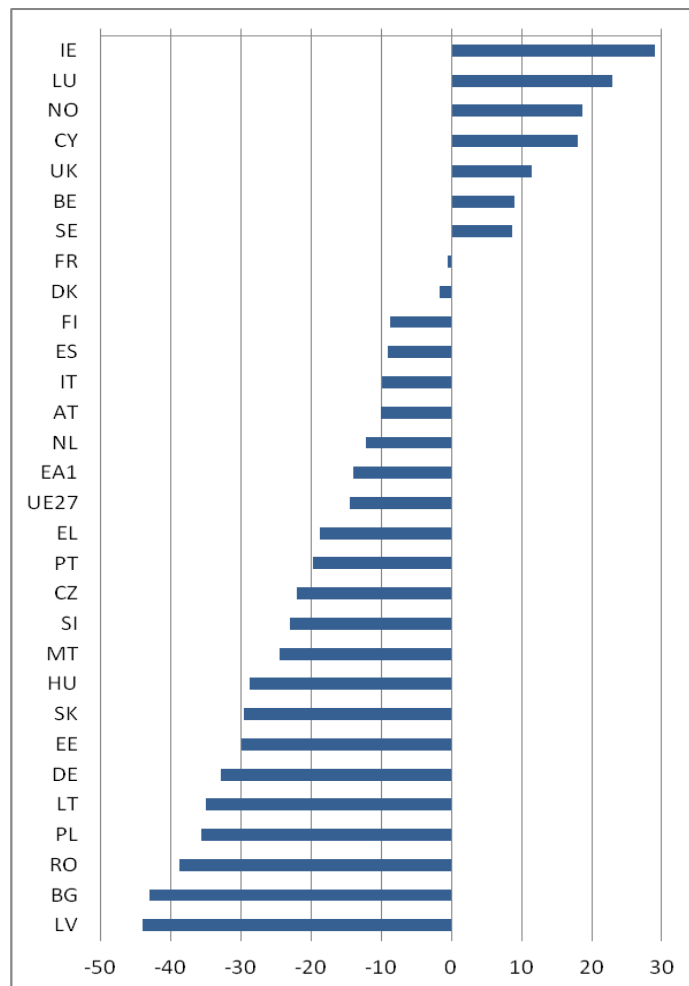
Din păcate însă, România nu reușește să capitalizeze acest bonus demografic temporar: acum, când aceste generații mari sunt în jurul vârstei de 45 de ani, deci la potențial productiv și de venituri

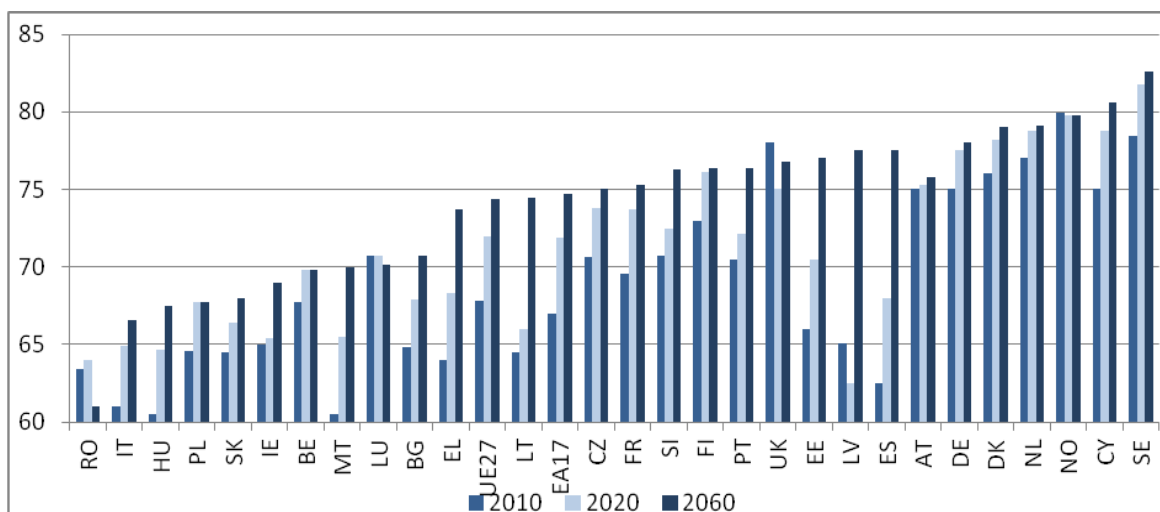
Fig. 1: Piramida vârstelor EU27, 2010, 2060

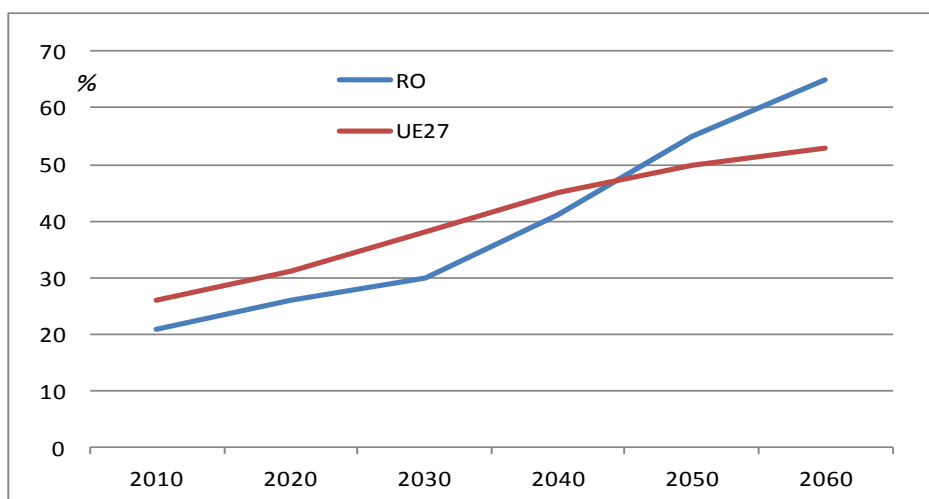
Sursă: European Commission - 2012 Ageing Report

Fig. 2: Schimbarea prognozată în populația de vârstă activă (% , 2010-2060)

Fig. 3. Rata ocupării (%) 2010, 2020, 2060

Sursă: European Commission - 2012 Ageing Report

Fig. 4. Rata de dependență a vârstnicilor, Ro, UE27 (populația de peste 65 ani raportată la populația între 15-64 ani, %)

Sursă: European Commission - 2012 Ageing Report

maxim, noi ne confruntăm cu problema unei rate scăzute de ocupare și cu o disproporție vădită între numărul de angajați și cel de pensionari. Cu alte cuvinte, tranziția demografică spre o populație îmbătrânită vine pe fondul unor deficiențe structurale care, nerezolvate, duc inevitabil la deficite semnificative și efecte sociale și economice importante.

Pe termen lung, sistemul de pensii din România este sub presiune din multe direcții. În primul rând, tendințele demografice de îmbătrânire sunt foarte accentuate. Deși în momentul de față,

România are o populație mai tânără decât marea majoritate a statelor europene, în următorii 50 de ani va ajunge în grupul țărilor cu cea mai îmbătrânită populație.

Conform prognozei Comisiei Europene¹, proporția tinerilor (0-14 ani) va scădea în perioada 2010 - 2060 cu cca. 38%, iar proporția persoanelor active (15 - 64 ani) scade în aceeași perioadă tot cu

¹ European Commission (2012) 2012 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU 27 Member States (2010-2060), European Economy 2/2012

cca. 38%. În schimb populația de 65 ani și peste va avea o pondere din ce în ce mai mare, ajungând în 2060 să reprezinte aproape 35% din populație. Creșterea cea mai spectaculoasă va fi pe segmentul de peste 80 ani de ani care va fi mai numeros (13,3% din total populație) decât copiii între 0-14 ani (11,8% din total populație) – vezi Fig. 1-2.

În același timp, problemele actuale din zona pieței muncii par să fie persistente pe termen lung. Rata mică a ocupării, sub media europeană, nu se va corecta în următoarele decenii. Mai mult, din estimările Comisiei Europene², România este singura țară în care se prognozează pe termen lung o scădere a ratei de ocupare sub nivelul actual (Fig. 3). Gradul ridicat de informalitate și subocuparea din zona rurală sunt probleme majore pentru care nu s-au conturat soluții realiste.

Ideea că problemele din piața muncii din zona rurală se vor rezolva printr-un proces natural de urbanizare este total nerealistă: prognozele³ spun că acest proces va fi extrem de lent de aici înainte și abia peste circa 50 de ani România va ajunge la nivelul actual de urbanizare din țările vest-europene. Din cauza specificului dezvoltării comuniste de după 1950 (urbanizare și industrializare forțate, mult peste ritmul în care survin aceste schimbări în mod firesc în societăți libere; apoi reculul survenit după 1989) România nu mai poate urma azi profilul uzual al tranziției demografice din state în curs de dezvoltare, care face ca scăderea natalității să se producă în paralel cu creșterea economică susținută – deci, a prosperității familiilor. Cu alte cuvinte, potențialul economic pozitiv al tranziției demografice a fost ratat, deoarece ea s-a produs în perioada regimului comunist

Potențialul economic pozitiv al tranziției demografice a fost ratat; azi ne-au rămas doar efectele negative ale acestei tranziții

și imediat după, iar astăzi ne-a rămas să ne confruntăm doar cu efectele adverse ale acestei tranziții.

Prin urmare, sistemul de pensii românesc dominat de pilonul I de tip *pay-as-you-go* (care prin logica sa este puternic dependent de echilibrul dintre contribuabili și pensionari) este extrem de expus riscului combinat din tendințele demografice și din piața muncii. Rata de dependență a sistemului public de pensii (raportul dintre numărul de pensionari de asigurări sociale de stat și număr total de contribuabili la sistem) pleacă de la un nivel defavorabil, de la 0,85 pensionari/contribuabil în 2010, ajungând la 1,5 pensionari/contribuabil în 2060⁴.

O altă problemă este legată de situația fiscală actuală a statului român.

Chiar dacă are printre cele mai tinere populații din Europa, România are un deficit imens la fondul public de pensii. În 2011, acesta a reprezentat 2,4% din PIB și aproape 56% din deficitul bugetului consolidat (Fig. 6). Pe partea de venituri, statul român este un colector slab. Evaziunea fiscală la colectarea CAS este estimată la 3,3% din PIB⁵.

Subvențiile de la bugetul consolidat sunt greu de acoperit în condițiile în care capacitatea administrativă este slabă iar pentru taxele generale, România colectează la buget în jur de 33% din PIB, în timp ce alte state europene colectează peste 50%.

În ce privește cheltuielile, pensiile au fost un mijloc de obținere de către partidele la putere a votului pensionarilor prin propuneri sau decizii populiste ce nu puteau fi susținute financiar. După decizia Curții

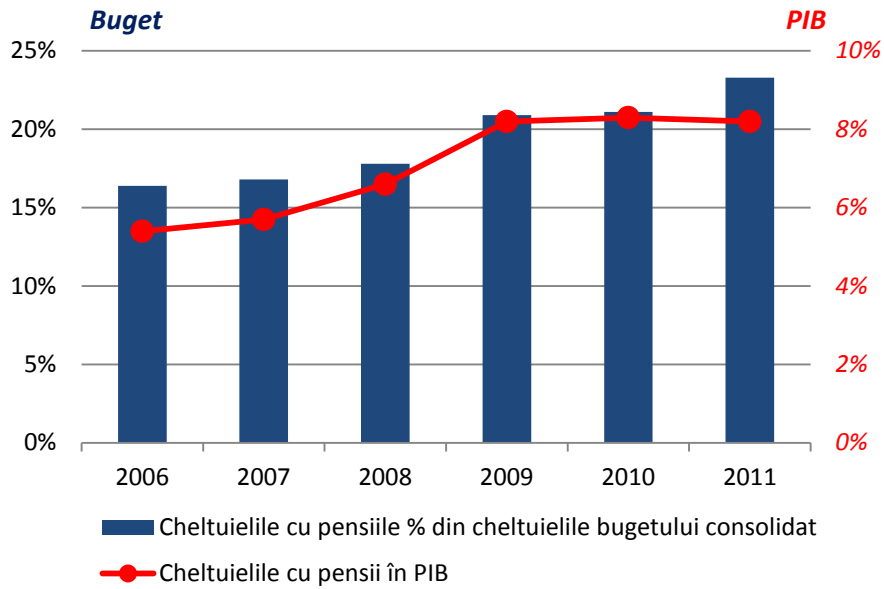
⁴ Șeitan, Arteni, Nedu (2012): *Evoluția demografică pe termen lung și sustenabilitatea sistemului de pensii*, Comisia Națională de Prognoză

⁵ Consiliul Fiscal (2011) *Raport anual 2010*

² Idem 1

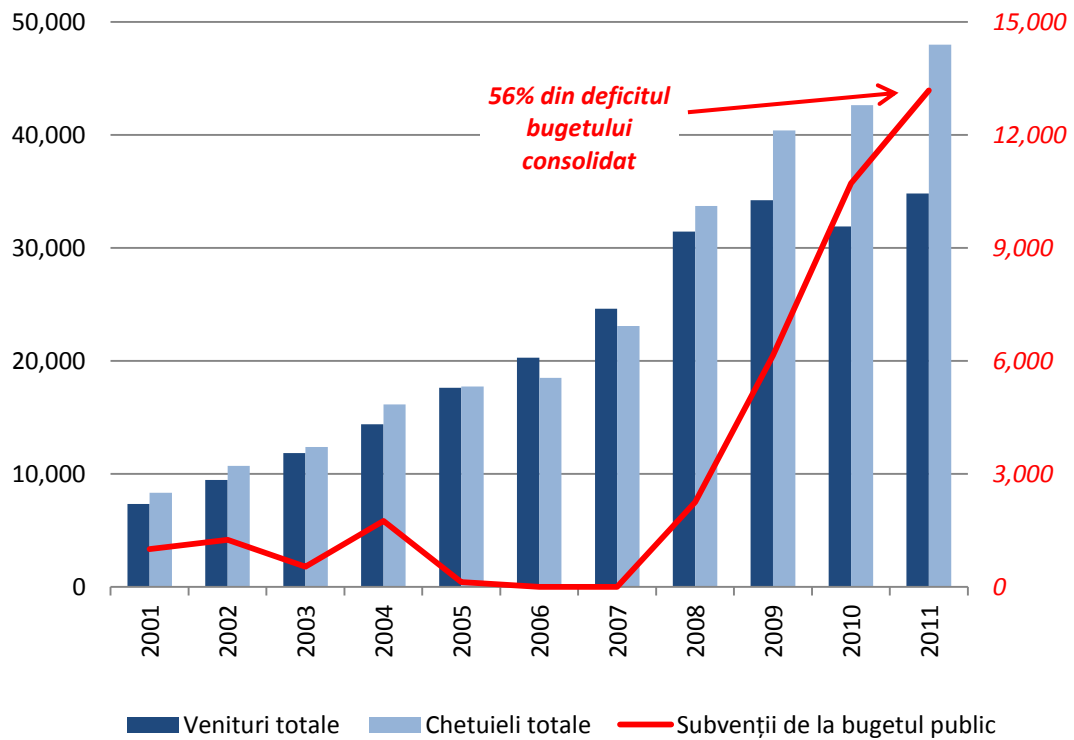
³ UN (2008) *World Urbanization Prospects. The 2007 Revision*.

Fig.5. Cheltuielile cu pensiile ca % din bugetul consolidat și PIB

Sursa: pe baza datelor de la Ministerul de Finanțe (venituri și cheltuieli) și Institutul Național de Statistică (PIB)

Fig.6. Situația financiară a Fondului de Asigurări Sociale (mil. lei): venituri și cheltuieli (stânga), deficit acoperit de bugetul de stat (dreapta)

Sursa: pe baza datelor de la Ministerul de Finanțe (venituri și cheltuieli) și Institutul Național de Statistică (PIB)

Constituționale prin care, *de facto*, nu se pot opera micșorări ale pensiilor, jocul populist a avut un impact financiar major iar costurile unor eventuale decizii populiste pentru viitor sunt riscante pentru echilibrul fondului public și chiar a întregii economii.

ANALIZĂ: ȘAPTE SCENARIILE DE REFORMĂ

Pentru a înțelege mai bine efectele actualelor tendințe și a le analiza, propunem mai jos **șapte scenarii privind situația fondului public de pensii în următorii 30 de ani luând în considerare factorul demografic, piața muncii, evoluția economică și decizia politică**: păstrarea *status-quo*-ului, aplicarea recomandărilor europene privind creșterea vârstei de pensionare și o economisire mai intensă, politici populiste care fie cresc excesiv cheltuielile sau scad veniturile, fie blocarea sau anularea reformelor cheie privind pilonul II. Toate acestea sunt rezumate în tabelul de mai jos.

Primul scenariu presupune păstrarea legislației în forma actuală în ce privește vârsta de pensionare (65 ani pentru bărbați și 63 pentru femei), modul de indexare a pensiei (luând în considerare atât inflația cât și creșterea salariului mediu brut în economie, cu tranziție spre indexare exclusiv cu inflația), alocările în creștere către pilonul II până la 6% din salariul brut, nivelul actual al contribuțiilor. În acest scenariu, deficitul fondului de pensii va ajunge la aproximativ 2,5% din PIB în 2019, după care va intra pe o traiectorie descendentă. Nivelul pensiilor își vor păstra puterea de cumpărare, însă vor scădea ca procent din salariul mediu. Astfel, se estimează ca în 2031 să reprezinte sub 25% din salariul mediu. În 2032, vor intra în plată pensiile din pilonul II, ceea ce va duce la o creștere a veniturilor din pensii cu circa o treime.

Măsura optimă pentru scăderea deficitului fondului de pensii este
6 creșterea vârstei de pensionare

proporțional cu creșterea speranței de viață la 65 de ani (**Scenariul 2**). Este **singurul scenariu** în care fondul ajunge să nu mai aibă deficite, în timp ce pensia viitorilor pensionari nu ar fi afectată negativ. **Celelalte scenarii** care ar duce la o scădere a deficitului sunt trecerea mai rapidă la indexarea valorii pensiei cu inflația (**Scenariul 3**) și naționalizarea sau plafonarea contribuțiilor la pilonul II (**Scenariul 5**), însă în niciunul din aceste scenarii fondul nu ajunge în echilibru, fiind în continuare nevoie de subvenții de la bugetul de stat.

În plus, atât grăbirea adoptării inflației în indexare cât și scenariile care modifică pilonul II duc la pensii mai mici pentru viitorii pensionari (ca rată de înlocuire a veniturilor) comparativ cu legislația actuală. De exemplu, înghețarea contribuțiilor la pilonul II în 2013 va duce pentru pensionarii de după 2032 (primele generații de decreței) la o scădere a pensiei cu circa 12%. Naționalizarea întregului pilon II, ar duce la o **scădere a pensiei cu o treime** față de pensia obținută cu legislația actuală.

Luând ca țintă de politică publică asigurarea pentru viitorii pensionari a unui nivel de venituri mai bun decât ce ar obține prin legislația actuală, am analizat **alte două scenarii**: alocarea unei cote mai mari din contribuții către pilonul II (**Scenariul 7**) sau legarea punctului de pensie de salariul mediu brut pe economie (**Scenariul 4**). Ambele ipoteze produc un deficit suplimentar față de păstrarea legislației actuale, însă creșterea contribuțiilor (până la o cotă de 10% din salariul brut) ar fi o alternativă mai realistă deoarece ar duce la un deficit suplimentar de maxim 0,65% din PIB.

Scenariul dramatic constă în legarea punctului de pensie la 45% din valoarea salariului mediu brut din economie ce ar duce la un deficit enorm de cca 8,5% din PIB în 2042 (**Scenariul 4**).

Orice măsură care ar putea duce la scădere a veniturilor fondului de pensii trebuie făcută cu precauție.

Șapte scenarii – Efecte pe termen lung asupra sistemului public de pensii din România			
SCENARII	Deficitul fondului de pensii	Pensia ca % din salariu mediu brut (în prezent 37%)	Probabilit
1. Scenariu de bază: păstrarea legislației în forma actuală.	Max 2,5% din PIB în 2019. În 2042, fondul ajunge la un deficit de circa 1,2% din PIB.	Va descrește până la 24% în 2031. În 2032 cu veniturile adiționale din pilonul II ajunge la 34%. Până în 2042, tendința descrescătoare se păstrează până la 26%	+++
2. Creșterea vârstei de pensionare în funcție de speranța de viață la 65 ani	După un deficit maxim de 2% din PIB în 2019, fondul se echilibrează din 2035.	Rămâne la fel ca în scenariul de bază.	++
3. Modificare algoritmului de indexare a pensiei, prin devansarea indexării cu inflația	După un deficit maxim de 2% din PIB în 2017, acesta se reduce la cca 0,4% din PIB.	Rata de înlocuire a salariului prin pensie va avea un trend descrescător ajungând la 25% în 2042.	-
4. Modificare algoritmului de indexare a pensiei prin fixarea pensiei la 45% din salariul mediu brut	Va produce un deficit de circa 8,5% din PIB.	Rata de înlocuire este 45%.	+
5. Schimbarea pilonului II de pensii prin înghețarea cotelor alocate la 3,5% sau prin naționalizarea integrală a pilonului	Înghițarea cotei va reduce deficitul cu cca 0,4% din PIB față de scenariul de bază. Naționalizarea va duce la reducerea deficitului cu cca 1% față de scenariul de bază.	Pensiile în plată după 2032 vor fi mai mici cu 12% în cazul înghețării și 33% în cazul naționalizării față de scenariul de bază.	++
6. Reducerea nivelului total al contribuțiilor către sistemul de pensii	Deficitul sistemului public de pensii va atinge un vârf de 3,4% în 2025. Comparativ cu scenariul de bază, deficitul crește în medie cu 0,75% pe orizontul de timp 2012-2042.	Rămâne la fel ca în scenariul de bază.	++
7. Creșterea cotelor din contribuții direcționate către pilonul II la 10%	Comparativ cu scenariul de bază, deficitul poate crește cu 0,62%.	Rata de înlocuire a salariului prin pensie se îmbunătățește cu aproape 2%	-

Astfel, diminuarea contribuțiilor (**Scenariul 6**) poate avea un impact pozitiv asupra mediului de afaceri și să încurajeze apariția de noi locuri de muncă și să reducă informalitate. Însă, o asemenea măsură dacă nu ar fi luată simultan cu creșterea bazei de impozitare sau întărirea colectărilor încât nivelul veniturilor fondului

de pensii să rămână stabil, vadeuce la un deficit suplimentar de aproape 1% din PIB.

Măsurile populiste se dovedesc a fi foarte costisitoare fie ca efecte economice, fie ca efecte sociale pe termen lung. Așadar, este esențial ca partidele politice să se abțină de la

măsurile ce pot aduce voturi pe termen scurt dar ar expune întregul sistem riscului de colaps. Situația dificilă a pensiilor în România nu permite niciun derapaj de la asigurarea echilibrului pe cât posibil în contextul demografic defavorabil.

Mai mult, dată fiind importanța sistemului și fragilitatea lui, este necesar ca direcțiile principale de politică publică privind pensiile să fie agreeate consensual și responsabil de principalele partide politice încât schimbările de la guvernare să nu pună sub vreun risc linia generală de politică publică de echilibrare. Este responsabilitatea fiecărui votant să descurajeze orice tendință populistă pentru că impactul poate fi major.

Pe lângă politica publică legată de pensii, sunt o serie de aspecte ce pot fi influențate de Guvern și care ar putea avea un **impact pozitiv**:

- Este evident că sistemul de pensii cu problemele sale multiple, nu va putea asigura o pensie suficient de mare din pilonul I. Pilonul II va ajunge la maturitate într-un moment de vârf în ce privește intrările la pensie (2032) și va duce la o creștere a valorii pensiei. Chiar și așa, este absolut necesar ca generațiile care în prezent sunt active pe piața muncii să fie conștiente că statul nu va putea asigura un nivel similar al pensiei ca pentru pensionarii actuali și să economisească suplimentar pentru a nu se expune riscului de sărăcie. Mai multa claritate și responsabilitate în discursul public sunt absolut necesare. Modul de economisire, fie că vorbim de pilonul III de pensii voluntare, de participare la fonduri private de investiții sau de economisire în sistemul bancar, ține de opțiunea fiecăruia dar să fie făcută informat încât economiile să nu se deprecieze în valoare ci din contră să obțină un randament cât mai bun. Dincolo de efectul pozitiv la nivelul bunăstării individuale, existența unui capital autohton în planuri de economisire pe termen lung, poate fi o sursă importantă de investiții în

economie alimentând creșterea economică.

- Corectarea dezechilibrelor din piața muncii prin reducerea informalității și fiscalizarea economiei rurale, prin politici mai bune de ocupare și recalificare, prin creșterea angajabilității pentru categoriile expuse șomajului sau inactivității (tineri, femei, lucrători vârstnici). De asemenea, asigurarea unui mediu de afaceri prietenos care să ducă la creșterea activității economice și implicit la creșterea numărului de locuri de muncă.
- Diminuarea deficitelor prin creșterea veniturilor, fiind necesară îmbunătățirea colectării contribuțiilor (diminuarea evaziunii și eliminarea excepțiilor de la plată) și distribuirea echitabilă a poverii fiscale.
- Asigurarea unui climat economic pozitiv prin debirocratizare, legislație predictibilă și un mediu politic stabil.

CONCLUZII:

Ideologic, diferite partide vor pune un accent mai mare fie pe atenuarea deficitelor fie pe asigurarea unui venit confortabil pentru pensionari. Privind pe termen lung, recomandăm următoarele măsuri de politică de pensii:

1. Pentru diminuarea deficitelor cea mai bună opțiune este creșterea vârstei de pensionare proporțional cu creșterea speranței de viață la vârsta de 65 de ani. Este singura soluție care nu afectează negativ pensiile pensionarilor de după 2030.
2. Pentru asigurarea unui venit cât mai bun, recomandăm varianta economisirii suplimentare în pilonii II, III sau prin alte instrumente.

Cele mai **proaste** opțiuni sunt:

1. Legarea pensiei de creșterea salariilor deoarece poate produce deficite imense aruncând economia în haos
2. Naționalizarea pilonului II care ar scădea valoarea pensiei cu o treime (ca rata de înlocuire a salariului).

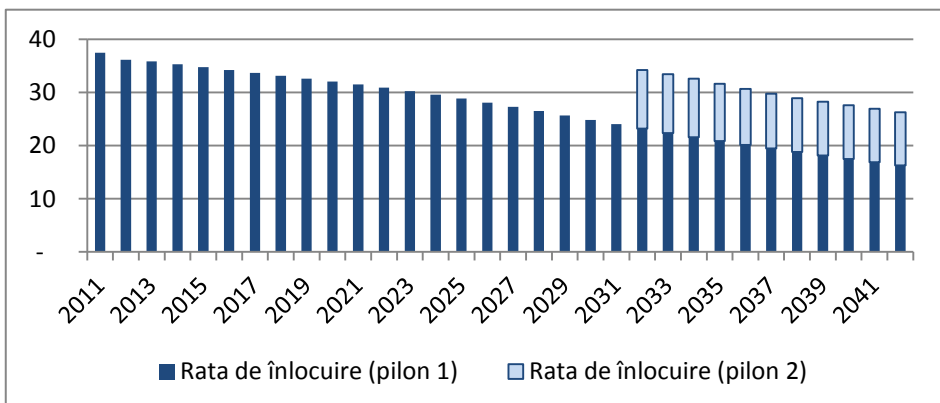

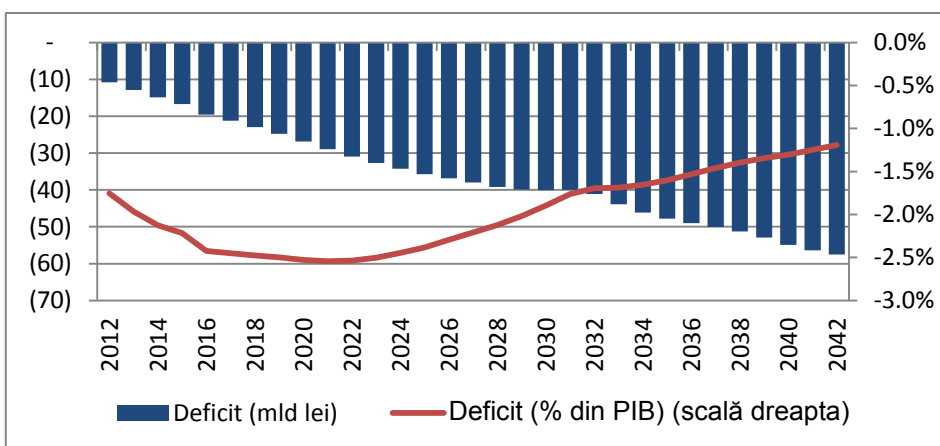
ANEXĂ: DESCRIEREA SCENARIILOR

Scenariul 1: Păstrarea legislației actuale va duce la un deficit de maxim 2,5% din PIB în 2021 ce se micșorează ulterior. Valoarea pensiei va scădea ca rată de înlocuire a salariului până la un minimum de 24%, rata de înlocuire crescând ulterior cu cca 10% în momentul intrării pilonului II în plată.

Rata de înlocuire a salariului prin pensie

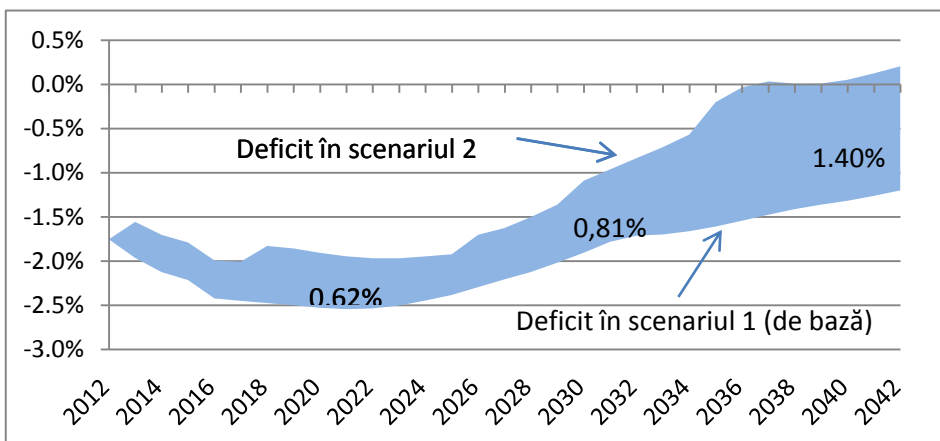

Deficit sistem public de pensii

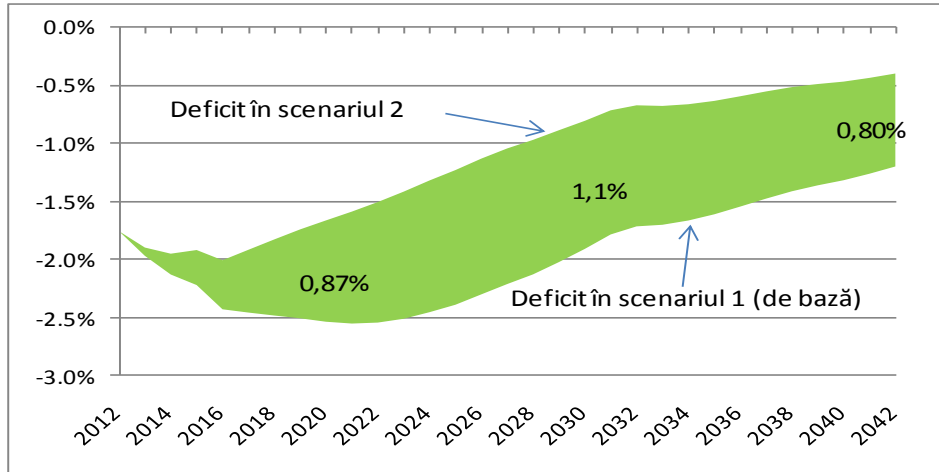
Scenariul 2: Creșterea vârstei de pensionare în funcție de creșterea speranței de viață la 65 de ani.

Deficit sistem public de pensii – Scenariul 2 vs 1 (% din PIB)

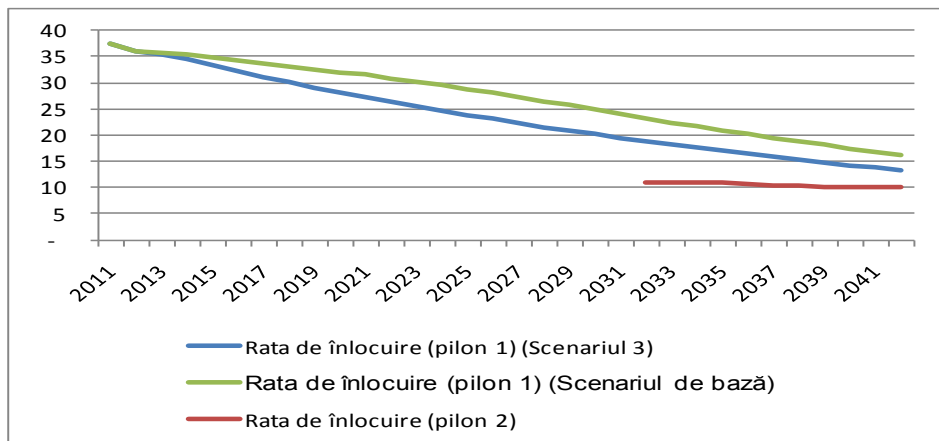

Scenariul 3: Indexarea pensiilor cu inflația va produce un deficit maxim de 2% din PIB ce se micșorează ulterior. Pensia va reprezenta 25% din salariul mediu în 2042, incluzând pilonul II;

Deficit sistem public de pensii – Scenariul 3 vs Scenariul 1 (% din PIB)

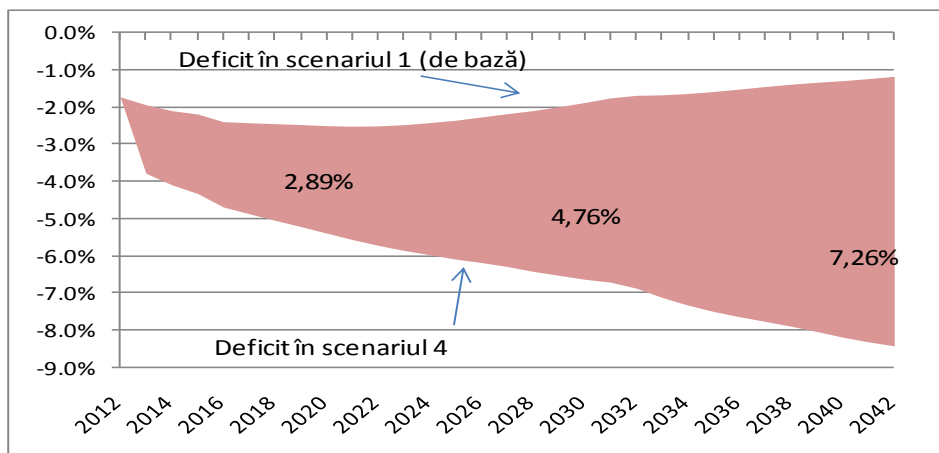

Rata de înlocuire a salariului prin pensie

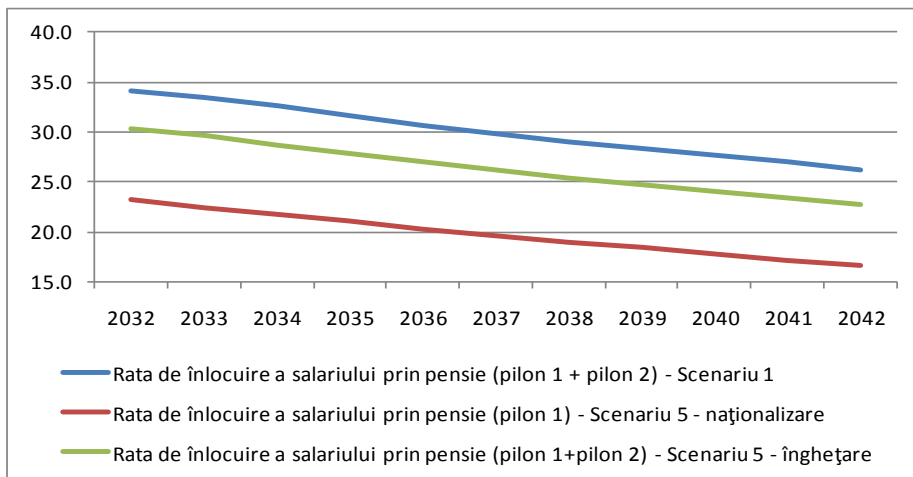
Scenariul 4: Indexarea pensiilor cu creșterea salariului mediu menținând o rată de înlocuire de 45%. Produce un deficit imens de circa 8,5% din PIB;

Deficit sistem public de pensii – Scenariul 4 vs Scenariul 1 (% din PIB)

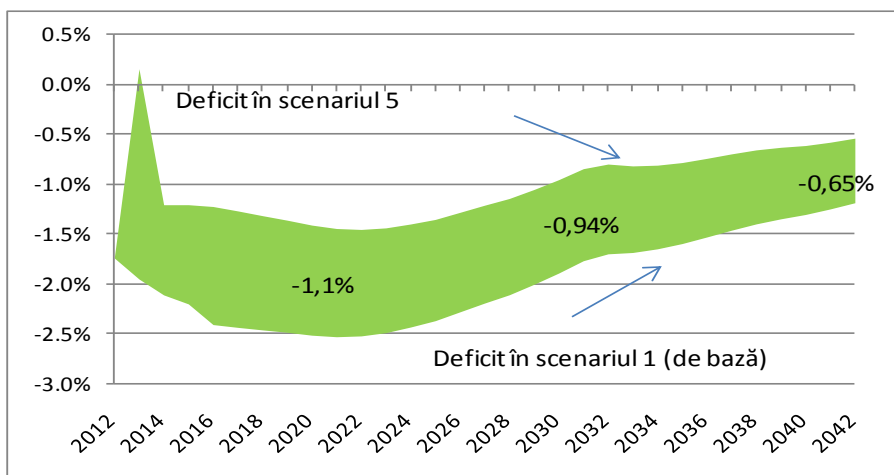
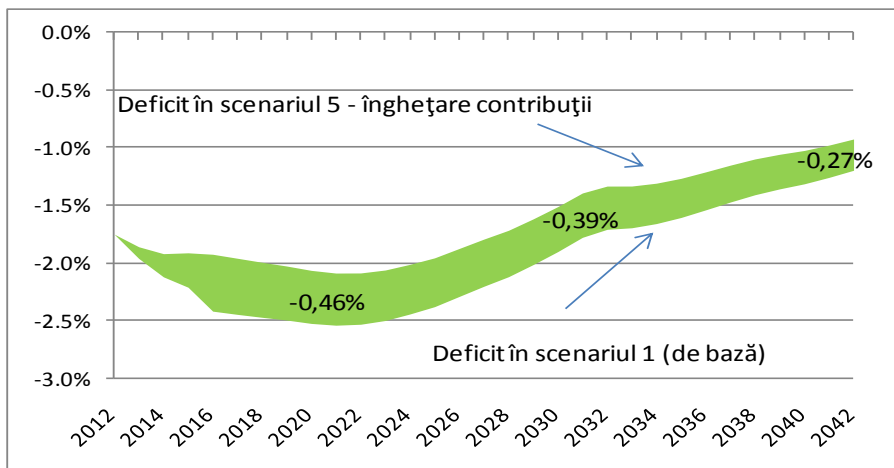

Scenariul 5: Schimbarea pilonului II prin înghețarea contribuțiilor la 3,5% produce o micșorare a deficitului de 0,4% din PIB comparativ cu Scenariul I și o scădere a pensiilor cu 12% față de pensiile din Scenariul I. Naționalizarea în totalitate a pilonului II duce, comparativ cu scenariul I, la diminuarea deficitului cu 1% din PIB și o scădere a pensiei cu 33%;

Rata de înlocuire a salariului prin pensie pentru persoanele care ies la pensie în intervalul 2032-2042 – Scenariul 5 vs Scenariul 1 (%)

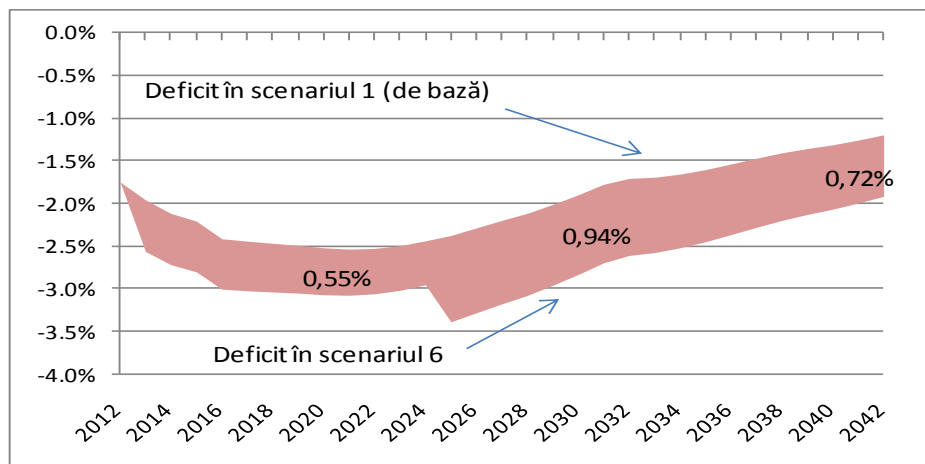

Deficit sistem public de pensii – Scenariul 5 vs Scenariul 1 (% din PIB)

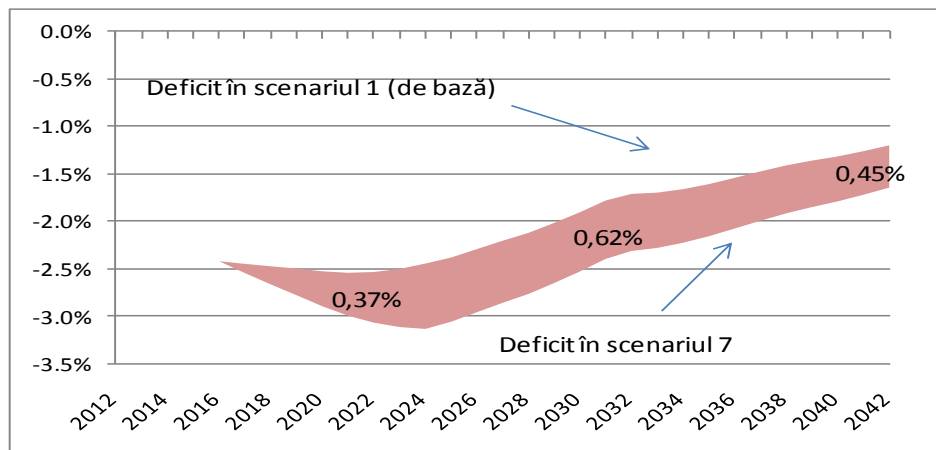
Scenariul 6: Reducerea contribuțiilor poate duce la un deficit mai mare, comparativ cu Scenariul 1, ajungând chiar la 3,4% din PIB. Valoarea pensiilor este la fel ca în Scenariul 1;

Deficit sistem public de pensii – Scenariul 6 vs Scenariul 1 (% din PIB)

Scenariul 7: Creșterea contribuțiilor direcționate spre Pilonul II până la 10% din venituri brute. Deficitul va fi mai mare cu 0,6% din PIB comparativ cu Scenariul I iar pensia va are o rată de înlocuire a salariului cu cca 2% mai bună.

Deficit sistem public de pensii – Scenariul 7 vs Scenariul 1 (% din PIB)

Rata de înlocuire a salariului prin pensie pentru persoanele care ies la pensie în intervalul 2032-2042 – Scenariul 7 vs Scenariul 1(%)

